

Прохорчук П.С.

Інститут професійно-технічної освіти
Національної академії педагогічних наук України

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ГРАФІЧНИХ ДИЗАЙНЕРІВ

Анотація. У статті дається аналіз методологічних підходів до формування професійно-етичної культури графічних дизайнерів, як міри розвитку сукупності моральних цінностей та етичних норм, які стали внутрішніми особистісними переконаннями і спрямовують професійну діяльність графічних дизайнерів на формування морально-етичної культури суспільства. Авторами запропоновано методологічні підходи до формування професійно-етичної культури графічних дизайнерів. Необхідною умовою розвитку професійно-етичної культури студентів з графічного дизайну у коледжах є взаємодія та поєднання різноманітних підходів до вивчення професійно-етичної культури дизайнера. Водночас, рівень її сформованості найбільш повно розвиватиметься і підвищуватиметься у випадку, коли освітній процес буде спиратися на взаємодію таких змістовно-дидактичних підходів, як аксіологічний, культурологічний, системний, діяльнісний, технологічний, особистісно-орієнтований.

Ключові слова: методологічні підходи, культура графічних дизайнерів, аксіологічний підхід, культурологічний підхід, системний підхід, особистісно-орієнтований підхід, діяльнісний підхід.

Prokhorchuk Polina

Institute of Vocational Education and Training of the
National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

METHODOLOGICAL APPROACHES TO FORMATION PROFESSIONAL AND ETHICAL CULTURE OF GRAPHIC DESIGNERS

Summary. The article gives an analysis of methodological approaches to the formation of the professional and ethical culture of graphic designers as a measure of the development of a set of moral values and ethical norms that have become internal personal convictions and direct the professional activity of graphic designers to the formation of the moral and ethical culture of society. The authors propose methodological approaches to the formation of professional and ethical culture of graphic designers. A prerequisite for the development of the professional and ethical culture of graphic design students in colleges is the interaction and combination of diverse approaches to the study of the professional and ethical culture of the designer. At the same time, the level of its formation will be most fully developed and will increase in the event that the educational process will be based on the interaction of such content-didactic approaches as axiological, cultural, systemic, activity, technological, person-oriented. In the process of forming a professional and ethical culture of students of vocational education institutions, we expect the combination and interaction of traditional and new approaches in teaching the design of disciplines. Axiological and cultural approaches to the formation of professional and ethical culture will help students to acquire a professional and ethical culture, while these values, professional aspects will educate and develop them as a conscious, knowledge-rich personality. The interaction of certain types of approaches to the training of designers needs to be implemented on the basis of the principle of continuity due to the gradual absorption of students of professional culture.

Keywords: methodological approaches, culture of graphic designers, axiological approach, culturological approach, system approach, personality-oriented approach, activity approach.

Постановка проблеми. В наш час розвиток графічного дизайну, як самостійного, необтяженого теорією, технологічного процесу себе вичерпало. Це пов'язано з тим, що ми живемо в той час, коли приватне стає загальним, коли візуальні образи нав'язують психологію мас, коли мистецтво стає вульгарним, масові нав'язані цінності стають індикатором людського щастя, культури [3, с. 81]. Вирішення проблеми візуалізації оточуючого світу і його частин вимагає виховання у молодих фахівців з графічного дизайну – дизайн-мислення, дотримання визначених методів, прийомів, правил, етичного кодексу дизайнера. Саме тому постає питання будівництва теорії з урахуванням методологічних підходів до формування професійно-етичної культури графічного дизайнера.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Праці таких науковців як: Аверьянов А.Н., Афанас'єв В.Г., Балл Г.О., Біблер В.С., Бондарев-

ска Є.В., Виготський Л.С., Радкевич В.О., Краєвський В.В., Лернер І.Я., Скаткін М.М., Маслоу А., Олпорт Г.В., Петренко Л.М., Зязюн І.А. дають можливість проаналізувати та виокремити методологічні підходи до формування професійно-етичної культури графічних дизайнерів у коледжах.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, більша частина науковців у своїх працях акцентує увагу на виокремленні методологічних підходів формування професійно-етичної культури медиків, педагогів та соціальних працівників. Питання дослідження методологічних підходів до формування професійно-етичної культури графічних дизайнерів залишається відкритим.

Мета статті. Метою статті є визначення методологічних підходів до формування професійно-етичної культури графічних дизайнерів.

Виклад основного матеріалу. Проблема застосування на практиці ефективних та дієвих

дидактичних підходів до навчання графічних дизайнерів є актуальною в сучасній системі професійної освіти. У наукових працях поняття «підхід» використовується як сукупність ідей, принципів і методів, покладених в основу розв'язання відповідних проблем [4, с. 146].

В структурі методологічного знання виділяють чотири рівні: філософський, загальнонауковий, конкретно науковий і технологічний. Зміст першого, вищого **філософського рівня методології** – це загальні принципи пізнання і категоріальний склад науки в цілому (аксіологічний, культурологічний, системний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, технологічний підходи).

Другий рівень – **загально-наукова методологія** – представляє собою теоретичні положення, які можна застосувати до всіх або до більшості наукових дисциплін (аксіологічний, культурологічний, системний).

Третій рівень – **конкретно-наукова методологія** – це сукупність методів і принципів, що застосовуються в тій чи іншій науці. (Аксіологічний, культурологічний, системний, діяльнісний, особистісно-орієнтований, технологічний підходи).

Четвертий рівень – **технологічна методологія** – складають методика і техніка дослідження, тобто набір процедур, які забезпечують отримання достовірного емпіричного матеріалу і його первинну обробку. На цьому рівні методологічне знання носить чітко виражений нормативний характер. (діяльнісний, особистісно-орієнтований, технологічний підходи).

Всі рівні методології взаємопов'язані і мають певне саморух. При цьому філософський рівень виступає в якості загальної методології та змістовного підстави всякого методологічного знання.

Методологія дослідження дизайну – це сукупність певних теоретичних принципів, логічних прийомів, способів креативно-когнітивної діяльності, що застосовуються для соціально-філософської рефлексії, засобами якої відображається аналіз дизайнерської культури як умови гармонізації відносин людини, природи, суспільства [5, с. 192].

До наукових підходів, що сприяють розвитку професійно-етичної культури графічних дизайнерів у коледжах, і зокрема викладачів з графічного дизайну ми віднесли: системний, культурологічний, аксіологічний, особистісно-орієнтований, діяльнісний, технологічний. Кожен із цих підходів має методологічну цінність, однак для нашого дослідження особливо важливим є аксіологічний та культурологічний підхід, що дає змогу глибше проникнути в суть структури професійно-етичної культури графічного дизайнера як цілісної системи цінностей.

Людина є тією ланкою що об'єднують освіту і культуру (за І. Зязюном) і основною метою сучасної освіти має стати формування не людини освіченої, а людини культурної, ядро якої становить свобода, гуманність, духовність, здатність до самовизначення у світі культури й культурної ідентифікації, прагнення до життєвості, самоствердження у всіх сферах її життєдіяльності [3, с. 94].

Для комплексного дослідження професійно-етичної культури графічних дизайнерів та запровадження його результатів до навчального процесу нами було обгрунтовано наступні методологічні підходи:

1) **Аксіологічний підхід** сукупність принципів смислу життя, залучення оцінки до розумової діяльності, перегляду обґрунтування етичних критеріїв, зв'язків пізнання не тільки з інтелектом, а й з волею, визначає раціональне і духовне ставлення до світу, до людини і потребує звернення до рефлексії різноманітного буття людини, у якому вона живе і рухається шляхом освітньо-культурного зростання.

Графічний дизайн слід розглядати (та викладати відповідним чином) не лише як явище культури на рівні констатації факту або як створення зовнішньо привабливого зображення, а як похідний продукт, обумовлений сукупністю цінностей і норм конкретного історичного періоду певного регіону, застосовуючи аксіологічний підхід.

М. Рокіч визначає цінності як «стійкі переконання» у тому, що визначений спосіб поведінки або кінцева ціль існування вагоміша з особистою або соціальною точкою зору [6].

Аксіологічний підхід у розв'язанні глобальних проблем професійної освіти передбачає передусім виховання гуманістичного типу особистості студента. Найважливішим критерієм гуманізації професійної освіти стають не стільки набуті знання, уміння та навички, скільки усвідомлення й прийняття кожним студентом гуманістичних ідеалів, прагнення до постійного самовдосконалення.

2) **Культурологічний підхід** виявляє механізм прилучення графічних дизайнерів до культури, активного засвоєння культурологічних теорій, цінностей, культури соціуму, кодексу дизайнера, цінностей дизайнера, технологій.

Проблеми культурологічного підходу в освіті вивчалися представниками різних наук: філософії, соціології, психології, культурології, педагогіки.

З поміж них: Платон, В. Біблер [1], Л. Виготський, М. Каган та ін. Культурологічний підхід з позиції культури досліджували О. Бондаревська, В. Радкевич.

Концепцією культурологічного підходу займалися такі науковці: В. Краєвський, І. Лернер, М. Скаткін.

Отже, культурологічний підхід до розвитку професійно-етичної культури графічних дизайнерів є сукупністю методологічних прийомів з аналізу таких культурологічних категорій, як культура, естетична культура, професійна культура, етична культура, культура особистості, культура мислення, культура візуальної комунікації тощо; являє собою системну організацію процесу вдосконалення, самовдосконалення, розвитку та саморозвитку; сприяє розширенню культурного поля з позиції професійно-дизайнерської діяльності, творчої самореалізації графічного дизайнера.

Культурологічний підхід органічно вписується в систему обраних підходів і органічно взаємодіє, зокрема з аксіологічним підходом.

3) **Системний підхід** – підкреслює зв'язок сукупності окремих елементів методичної системи розвитку й утворює певну системну єдність.

Основним поняттям системного підходу є «**система**» (від дав.-гр. *οὐσθημα* – «сполучення», «ціле», «з'єднання») множина взаємопов'язаних елементів, що утворюють єдине ціле, взаємодіють із середовищем та між собою, і мають мету.

Свого часу С. Гончаренко писав, що «система – це комплекс елементів, що знаходяться у взаємодії, це розмаїття об'єктів разом з відношеннями між об'єктами та їх атрибутами» [2, с. 305].

Системний підхід розглядала низка науковців у своїх працях, зокрема: А. Авер'янов, В. Афанасьєв, С. Гончаренко та ін.

У філософії поняття «системний підхід» розглядається як «сукупність елементів, що перебувають у відношеннях і зв'язках один з одним, утворюючи певну цінність, єдність» [8, с. 610].

4) **Особистісно-орієнтований підхід** (характеризує професійно-особистісний рівень готовності студентів-дизайнерів до виконання професійних завдань); сприяє здійсненню диференційованого відбору засобів, форм і методів організації навчально-виховної діяльності в процесі підготовки майбутніх фахівців-дизайнерів з урахуванням їхніх особистісних та індивідуальних особливостей, рівня інтелектуальної, ціннісно-смілової готовності до навчання, самоосвіти й самовиховання.

5) **Технологічний підхід** характеризує спрямованість педагогічних досліджень на вдосконалення діяльності навчання, підвищення результативності, інструментальності.

Технологічний підхід до освоєння професійного простору та шляхів виконання завдань є основою для концептуального і проектувального оволодіння різноманітними аспектами роботи з урахуванням професійно-етичної культури та дизайнерської діяльності. Він дає змогу: аналізувати і систематизувати на науковій основі практичний досвід і його використання; комплексно вирішувати етико-професійні проблеми, мінімізувати вплив несприятливих обставин, оптимально використовувати технології, створювати умови для [5]. Технологічна складова дизайнерської освіти пов'язана, передусім з розвитком особистості, готової до оволодіння різними видами професійної майстерності; до самовдосконалення, постійного самооновлення, спрямованого на успіх, яка прагне знайти вихід з будь-якої ситуації. Формування такого фахівця відповідає викликам часу.

6) **Діяльнісний підхід** діяльнісний підхід – забезпечує засвоєння відповідних дій, пов'язаних із процесами вдосконалення результатів педагогічної діяльності. До основних шляхів забезпечення цієї позиції належать такі: втілення нестандартних форм навчання, орга-

нізація навчального процесу з позиції співробітництва, активна самостійна робота студента, розвиток творчості і включення в різні види навчально-виховної діяльності, що також є частиною проектно-технологічної діяльності [6].

Діяльнісний підхід (за Г. О. Балл) передбачає орієнтацію на розвиток творчого потенціалу особистості та дає змогу враховувати індивідуальні вікові особливості кожного студента посередництвом їх включення в діяльність, яка сприяє самореалізації та особистісному зросту.

Фундаментальну роль у розвитку діяльнісного підходу відіграли гуманістичні теорії особистості (А. Маслоу, Г. Олпорт, К. Роджерс, К. Юнг та ін.).

Діяльнісний підхід до дизайну визначається як результат всієї людської діяльності, але не будь яка діяльність породжує дизайн, а тільки та її частина, яка носить сакральний характер і пов'язана з пошуком смислу життя людини багатоманітна, продуктивна, активна та діяльності сполучні з напруженим творчим пошуком, проривом в новий творчий простір [7, с. 200].

Висновки і пропозиції. Необхідною умовою розвитку професійно-етичної культури студентів з графічного дизайну у коледжах є взаємодія та поєднання різнотипних підходів до вивчення професійно-етичної культури дизайнера. Водночас, рівень її сформованості найбільш повно розвиватиметься і підвищуватиметься у випадку, коли освітній процес буде спиратися на взаємодію таких змістовно-дидактичних підходів, як аксіологічний, культурологічний, системний, діяльнісний, технологічний, особистісно-орієнтований. У процесі формування професійно-етичної культури студентів професійних навчальних закладів передбачаємо поєднання і взаємодію традиційних та нових підходів при викладанні дизайн дисциплін. Аксіологічний та культурологічний підходи формування професійно-етичної культури допоможуть студентам набутти професійно-етичну культуру, при цьому ці ціннісні, професійні аспекти будуть виховувати й розвивати їх як свідому, багату знаннями особистість. Взаємодію визначених різнотипних підходів до навчання дизайнерів потрібно утілювати на основі принципу наступності за рахунок поступового засвоєння студентами професійної культури. Перспективою наших подальших наукових пошуків є дослідження моделі формування професійно-етичної культури графічних дизайнерів у коледжах.

Список літератури:

1. Библер В.С. Культура. Диалог культур (опыт определения). *Вопросы философии*. Москва: 1989. № 6. С. 31–42.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
3. Зязюн І.А., Крамущенко Л.В., Кривонос І.Ф. Педагогічна майстерність : підручник / за ред. І.А. Зязюна. Київ : СПФ Богданова А.М., 2008. 376 с.
4. Петренко Л.М. Теорія і практика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівника професійно-технічних навчальних закладів : монографія / за ред. В.К. Матвійчука. Дніпропетровськ : ІМА-прес, 2013. 456 с.
5. Рижова І.С. Методи, принципи, підходи до аналізу дизайнерської культури як умови гармонізації відносин Людини, природи, суспільства. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2016. № 66. С. 192–205.
6. Рокіч М. Природа человеческих ценностей. N.Y. : Свободная пресса, 1973. 276 с.
7. Сидоренко В.К. Проектно-технологічний підхід як основа оновленого змісту трудового навчання школярів. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2004. № 1. С. 2–4.
8. Философский энциклопедический словарь / за ред. Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов. Москва : «Сов. Энцикл», 1983. 840 с.

References:

1. Bybler B.C. (1989). Kul'tura. Dialog kul'tur (opyt opredeleniya) [Culture Dialogue of cultures (experience of determination)]. Moskow : *Voprosy filosofii*, pp. 31–42.
2. Honcharenko S.U. (1997). *Ukrainskyi Pedahohichnyi Slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv : Lybid, 376 p.
3. Ziaziun I.A., Kramushchenko L.V., Kryvonos I.F. (2008). *Pedahohichna Maisternist : Pidruchnyk* [Teaching the master of learning] / za red. I.A. Ziaziuna. Kyiv : SPF Bohdanova A.M., 376 p. (in Ukrainian)
4. Petrenko L.M. (2013). *Teoriya i prakty`ka rozvy`tku informacijno-anality`chnoyi kompetentnosti kerivny`ka profesijno-texnichny`x navchal`ny`x zakladiv* [Theory and practice of development of informational and analogous competence of professional professorial and technical school materials]. Dnipropetrovsk : IMA-pres., 456 p. (in Ukrainian)
5. Ryzhova I.S. (2016). *Metody, pryntsypy, pidkhody do analizu dyzainerskoi kultury yak umovy harmonizatsii vidnosyn Liudyny, pryrody, suspilstva*. [Method, principle, approach to the analysis of designers of culture and culture, harmonize with people, nature and society]. *Humanitarnyi visnyk ZDIA*, no 66, pp. 192–205.
6. Rokych M. (1973). *Priroda chelovecheskikh tsennostey* [The nature of human values]. Moskva : N.Y., 276 p. (in Russian)
7. Sydorenko V.K. (2004). *Proektno-tekhnologichniy pidkhid iak osnova onovlenogo zmistu trudovogo navchannia shkolariv* [Design-technological approach as a basis for updating the content of labor education for schoolchildren]. *Trudova pidgotovka v zakladakh osviti*, no 1, pp. 2–4.
8. *Filosofskiy entsiklopedicheskiy slovar'* (1983). [Philosophical Encyclopedic Dictionary]. Moskva : Sov. ehncikl., 840 p.